

weinig gedacht wordt. In de geweldige bedrijvigheid, die de actie „op alle terreinen des levens“ met zich medebrengt, is menige ziel verschrompeld, en de weg naar de binnenkamer dikwerf vergeten. En dit moet anders worden. Alleen bij nauwen omgang met God is het mogelijk, den strijd voor Hem te worstelen, en de ouden hebben daarom met zoveel heroïsme den kamp kunnen voeren, omdat hun leven was een wandel met Hem, in Wien al hun zielsterkte en levenskracht lag.

En volgen wij hun exempel.

Ook thans hebben wij behoefte aan persoonlijk geloof.

Meepraters en meezingers kunnen gemist worden.

En dan alleen zullen wij iets voor de wereld onzer dagen beteekenen, en dan alleen zal het Calvinisme invloed ten goede oefenen, wanneer wij, die de dragers van dat beginsel zijn, zelf die overtuiging beleven, en met onze gansche ziel en met al onze krachten in eigen leven Gods de oer geven. Ik wil het hierbij laten.

Slechts enkele dingen kon ik aanstippen, en het was mij ondoenlijk, alle punten uitvoerig te bespreken. Het bezwaar b.v. tegen wereldgelijkvormigheid en cultuurvereeniging, dat m.i. het sterkst overdreven is, brengt ons op het terrein van de verhouding van christendom en cultuur; en dit is een onderwerp, dat niet in enkele regels is te behandelen, maar ons voor tal van vragen stelt. Hierop kan ik thans niet verder ingaan, wat mij niemand euvel duide. Ik heb mijn beschouwing van de critiek der ouden vooral geconcentreerd in hun graven tegen de principiële verflauwing, en ik hoop, dat ik aan hun bedenkingen voldoende recht liet wedervaren.

Mijn conclusie zal niet onduidelijk zijn.

Ik geloof, dat er geen reden voor de ouden is, om bij den bouw van den nieuwen tempel niets anders dan een klaaglied aan te heffen en, als in Ezra's dagen, luide te weenen, want God schenkt nog onnoemelijk veel goeds. Maar wel hebben wij jongeren te luisteren naar hun waarschuwend stem, die ons toeroept, geen duimbreed af te wijken van het Woord des Heeren, en van die belijdenis, waarvoor eens de martelaren hun bloed storten, en in den naam Gods de worsteling voerden.

En God geve ons nieuwe bezieling.

Zijn geest doorwaarde onzen hof.

Hij verhoore ook deze bede: „Slechts zij hun toegebeden, dat ze hoe eer hoe beter aansluiting aan de ziel van ons Christenvolk mogen zoeken en vinden, en in 't woord, dat ze spreken, iets van die warme bezieling mogen niten, die aan onze voortrekkers in 't bloed zat.“¹⁾ Het is de bede van hem, bij wiens graf een gelofte is afgelegd.

Zullen wij in staat zijn, die in te lossen?

K. D.

¹⁾ Kuyper, „Uit het diensthuis uitgeleid“, p. 21.

UIT DE SCHRIFT.

Stichting.

.... opdat de gemeente stichting moge ontvangen. 1 Cor. 14: 15c.

Stichting.

Welk gebruik — en misbruik — wordt van dit woord al niet gemaakt!

Sommigen meenen, alleen stichting te ontvangen, als zij onder de prediking vertroost worden, anderen wanneer hun gemoed gevoelig wordt aangedaan. De een vat stichtelijk op in den slapen zin van ordelijk en noemt „onstichtelijk“ al wat de orde en de ernstige stemming verstoort; en weer een ander denkt bij „stichting“ aan iets zeer innigs en intims, dat elk geloovige alleen voor zijn eigen hart ontvangt en waarvan hij dan ook aan anderen geene beschrijving kan geven.

Vraag eens aan de menschen, wat ze onder „stichting“ verstaan en ge zult zien, welke verschillende antwoorden ge ontvangt, en ook — hoe vele menschen er geen antwoord hebben; menschen, die het woord wel telkens gebruiken, maar die niet kunnen zeggen wat ze er eigenlijk mee bedoelen.

Wat is dan „stichting“?

Aan wien zouden we het beter vragen dan aan den apostel Paulus, van wien wij toch wel mogen overtuigd zijn, dat hij verlicht door den H. Geest, geweten heeft, wat hij met zijn woord bedoelde?

In het Schriftwoord, dat we hierboven gezet hebben, spreekt hij ook van „stichting“, en hij keert zich daarin wel allereerst tegen hen, die meenen, dat stichting iets zuiver individueels is, iets dat iedere ziel alleen voor zichzelf ontvangen kan. Hij gewaagt van de stichting der gemeente.

Voor velen wat oppervlakkig — indien Paulus het niet gezegd had. Dat er ook bij heel een Kerk, zulk een uitwendige, zichtbare Kerk, van stichting sprake zou zijn, schijnt hun op het eerste hooren wel wat ongesteljik gedacht.

En toch is het dat juist, wat de apostel op het oog heeft, en zoo hij ook al de stichting van den enkelen geloovige allerminst vergeet, hij brengt dat laatste toch altoos in verband met het eerste.

Metterdaad passen de begrippen „stichten“ en „stichting“ dan ook veel meer op de gemeente in haar geheel dan op den afzonderlijken geloovige. Want wat is stichten?

Immers niet anders dan „bouwen“, „opbouwen“. Reeds het Hollandsche woord zegt u dit duidelijk; denk b.v. aan een ander als: „gesticht“.

Maar nog nadrukkelijker ligt het in de uitdrukking, die Paulus hier bezigt, en overal elders in het N. Testament voor „stichten“ gebruikt wordt. Ze beteekent letterlijk: „huisbouwen“, en is dus van volle toepassing op de Kerk des Heeren, die het gebouw, het huis en de tempel Gods genoemd wordt. Dat Huis, dat Gebouw — alzoo de gemeente in haar geheel — heeft de apostel op het oog met zijn woord: „opdat de gemeente stichting moge ontvangen“. Hij zoekt hier — gelijk overal elders — den bouw der Kerk, het optrekken der muren van het Huis Gods.

Is dat ook ons zoeken?

Ach, wij gelooven, dat ook bij het beste deel der gemeente, deze stichting maar al te weinig de fewuste bedoeling en liefdesijver van het hart heeft.

Beste deel.

Daaronder rekenen wij hen, die oprecht hunself opbouw zoeken in liefde en geloof en geestelijke kracht; die daartoe zich onder de prediking begeven en daárhoeu uitstrekken de beide van hun hart.

Maar zoeken zij ook de Kerk, de gemeente des levenden Gods? Of is de Kerk van Christus hun slechts een plaats waar, en een middel waardoor ze gewoonlijk enkel op eigen stichting bedacht zijn?

En laten zij soms van die eigen stichting min of meer de gaven en de liefde afhangen, die zij der Kerk toewijden?

O, ziet daar een roeping, die ons voelszins verwaarloosd lijkt; vooral in dezen tijd, in welken juist de Kerk zoozeer behoefte heeft aan heiligen ijver voor hare stichting. Echte reformatie heeft altoos de Kerk gezocht, en leven uit de beginselen der Reformatie is daarom een meê-zoeken, „dat de gemeente stichting moge ontvangen“.

Dat wij dan dit woord van den apostel bliken te verstaan, die, met name in dit hoofdstuk, — zie het verband slechts na — de eigen stichting stelt tegenover die der gemeente en dan de laatste roemt boven de eerste. Dan zullen wij onder de prediking niet alleen luisteren of er ook een woord voor onzen persoonlijken toestand is, maar bij dat luisteren ook op de opbouw der gemeente bedacht zijn; en bij den dienst der geboden niet slechts vragen, of onze individuele nooden voor God gebracht worden, doch ook de smeeking verstaan voor het gansche Huis des Heeren.

Dan zullen wij ook 't doel der ambten inzien en evenzoo onze eigen roeping in Christus' gemeente, om, met de ambtsdragers uit al onze macht, een iegelijk met de gave, door God hem bedoeld, te zoeken: „dat de gemeente stichting moge ontvangen“.

En uwe eigen persoonlijke stichting dan? Die is nu gegeven en aangewezen in de stichting der gemeente.

Want nu kan er bij den enkelen geloovige alleen van stichting, van opbouw sprake zijn, omdat hij een steen is in den muur van de woonstede Gods; naar 't vermaan van den apostel Petrus aan de geloovigen, dat zij „ook zelf als levende steenen zouden gebouwd worden tot een geestelijk huis.“ Dat Huis rijst op naar het door God gemaakt bestek; en nu heeft elke steen zich te laten leggen en invoegen op die plaats in den muur en in die richting, die de teekening aanwijst. Dan worden ze „gesticht“. En als de Heilige Geest den geloovige, den levenden steen, zóó behandelt, zóó aangrijpt, zóó wendt en keert en behouwt, dat deze, naar de lijnen van Gods Woord, precies op de plaats komt, waar de Grootste Bouwmeester hem in Zijn Tempel hebben wil — in nederige of in sierlijke plaats — dan handelt de H. Geest „stichtelijk“ met hem; dan wordt die geloovige „gesticht“.

En nu moet ieder voor zichzelf uitmaken, waarin zijn stichting bestaat. Maar ze is niet altijd lieflijk.

Hebt ge wel eens het werk van den metselaar gadeslagen?

Zie, daar is nog eene opening in den muur, aan welke hij bezig is; maar de steen, dien hij in handen heeft, is voor die opening te groot. Een paar maal kantelt hij hem in zijn hand om en om, met kennersoog zoekend naar de juiste maat daar heft hij den troffel en het volgend oogenblik valt er een stuk aan zijne voeten.

Dat is „stichtelijk“!

v. A.

KERKELIJK LEVEN.

Kerkelijk Leven en Christelijke Vrijheid.

III.

Een gezond gereformeerd kerkelijk leven legt dus de persoonlijke christelijke vrijheid in geen enkel opzicht aan knellende banden. Met deze opmerking besloot ons vorig artikel. Het zij mij vergund, tot stavang van deze uitspraak, nog eenmaal het woord

te geven aan Professor Rutgers. „Bij Calvin daarentegen — aldus lezen wij even verder in de reeds aangehaalde rede — zijn het juist de gemeenteleden, die tezamen de kerk uitmaken (en dan natuurlijk niet met plaatselijke uitsluiting van de kerkedienaren, gelijk aan het zoogenoemde „parochie-stelsel eigen is), al worden zij ook onderwezen en geleid door den dienst des Woords en der Sacramenten. 't is toch door hen, dat de kerk wordt gevormd. Met betrekking tot de kerk zijn zij zeker wel het object hunner werkzaamheid; maar terzelfder tijd zijn zij daarvan ook het subject, in zover de werkzaamheid middellijk uitgaat van de gemeente in haar geheel en steeds onder haar controle staat. In één woord: dat de kerk de vergadering der geloovigen is, moet in vollen zin blijven gelden; ook voorzoo veel zij zichtbaar optreedt door de vorming eener eigen gemeenschap.“¹⁾

Ieder, die lezen kan, zal gevoelen, hoe hier over de vraag, of het kerkelijk leven eener- en de persoonlijke vrijheid anderzijds al of niet een tegenstelling vormen, een geheel ander licht opgaat dan in Roomsche en Luthersche kringen schijnt. In deze Gereformeerde beschouwing is de ruime geestelijke lucht, waarin het subject en het subjectieve ademen kan, niet opgesloten binnen de enge wanden van kerkelijke inzettingen; hier kan het zijn geestelijke longen volop verzadigen aan prikkelende zuurstof. Ver er vandaan, dat Calvin de rechten van het subject op geestelijk gebied onderdrukte, is hij van den aanvang af opgetreden met de bedoeling, om de vrijheid der conscientie te verdedigen tegen alle inzet of gezag van menschen.

Ja, de groote Hervormer is in deze zelfs van meer dan één zijde wel eens (misschien niet geheel onopzettelijk) zóó verkeerd begrepen, dat men hem, juist om deze vrije opvatting, heftig heeft aangevallen.

„Gelijk men op politiek gebied vaak geredeneerd heeft, vooral van Roomsche zijde, alsof Calvin dus de man was van het individualisme, de voorstander der beginselen van het natuurrecht, de geestelijke vader van de Revolutie, in zover deze de „rechten van den mensch“ als uitgangspunt nam, zoo is ook op kerkelijk gebied wel beweerd, in de laatste jaren zelfs nog meer dan vroeger, dat hij, wel niet met opzet of bewustheid, maar dan toch feitelijk het begrip van „genootschap“ in de kerk heeft ingebracht, en de geestelijke vader is van het collegiale stelsel van het kerkrecht.“²⁾

Inderdaad — voor wie op den klank afgaat, schijnt Calvin de gevaarlijke klip van het individualisme wel zeer dicht te naderen, maar meer dan schijn is dit ook niet, „want (en dit is het groote verschil, dat principieel is en geen samenhang toelaat) bij Calvin is de vrijheid der conscientie wel een los zijn van menscheijke banden, maar volstrekt niet een los zijn van God. Aan Hem is die vrijheid juist integendeel zóó geheel gebonden, dat zij buiten Hem zelfs niet kan bestaan.“³⁾

Wilt ge het in een paar woorden: het subjectivisme verfoeit alle menschelijk gezag in geestelijke zaken, omdat het, in wortel en kern autonoom, zichzelf ten wet wil zijn; het gezond subjectieve element in Calvin's beschouwing verfoeit alle menschelijk gezag in geestelijke dingen even stellig als het subjectivisme, maar omdat het in wortel en kern theonoom wil zijn, zich volstrekt wenscht te onderwerpen aan de waarheid Gods. Ook hier blijkt het, gelijk zoo dikwijls: wanneer twee hetzelfde doen, is het niet hetzelfde. „Punt van uitgang“ — zegt Rutgers volkomen terecht — „is voor Calvin, niet des menschen rechten, maar het recht, dat God op hem heeft; en alleen waar dat erkend wordt, kan er christelijke vrijheid zijn met betrekking tot anderen.“⁴⁾

Doch hiermee wordt nu ook vanzelf duidelijk, hoe wij in een vorig artikel spraken konden van het betrekkelijk goede, dat er nog in het subjectivisme onzer dagen schuilt. In zover het alle menschelijke autoriteit in zaken des geloofs als contrabande veroordeelt, mag het zich op niemand minder dan op Calvin beroepen en mogen wij, Gereformeerden, het ook in dezen tijd tot zekere hoogte waardeeren. Maar wanneer het 't goddelijk gezag van het Woord des Heeren als zoodanig verwerpt, staan wij daar met Calvin recht-draads tegenover. Vanhier dan ook de voorstelling van den Hervormer, „dat Christus de Koning is Zijner kerk, niet alleen voor zover die onzichtbaar is, maar ook in haar zichtbaar bestand, en gelijk zij hier op aarde geïnstituëerd is; dat Hij als zoodanig voor die kerk ordinantiën gesteld heeft, die zij als een onveranderlijke grondwet heeft te eerbiedigen; dat Hij zijne koninklijke macht met niemand deelt en ook aan menschen geene macht gaf over Zijne kerk te heerschen, maar integendeel allen onbepaald aan Gods Woord heeft onderworpen. De gemeenteleden zijn dus nooit, ook maar eenigszins van Hem onafhankelijk. Wat bij de regeling van het kerkelijk leven en bij de behandeling van vragen, die zich daarin voordoen, altijd op den voorgrond moet staan en den doorslag moet geven, dat is, niet wat aan de leden der gemeente al dan niet aangenaam is of wat zij

¹⁾ Rutgers, De Beteekenis der Gemeenteleden, pag. 13.

²⁾ a. w. pag. 13 v.

³⁾ a. w. pag. 14.

⁴⁾ a. w. pag. 14.

zelve zouden willen of niet willen, maar wat door Gods Woord wordt gevorderd of wat bij wettige gevolgtrekking daaruit is af te leiden."*)

En nu ligt de conclusie voor de hand. De kerk heeft macht, in den naam van Jezus Christus en door middel van de bediening der ambten, haar leden, voor zoover belijdenis en wandel betreft, in de uitoefening dus der haar toevertrouwde sleutel-macht, te binden aan het Woord van God. Maar onderwerping aan dit Woord is voor die leden, zoo zij waarlijk leden zijn, geen knellend juk, maar veeleer voorwaarde voor de gezonde en krachtige ontwikkeling van hun geloofsleven. Gezag en vrijheid smelten hier saam tot een hogere eenheid. Waar dan bovendien nog bij komt, dat die leden der kerk, gelijk wij reeds zagen, niet slechts objecten zijn van haar bearbeiding, maar ook subjecten van haar levensopenbaring: krachtens persoonlijke belijdenis en krachtens hun actief deelnemen aan onderscheiden kerkelijke handelingen; in één woord, krachtens het ambt der geloovigen vormen zij zelf mede de kerk als zichtbaar georganiseerde gemeenschap. Ideel gesproken is er dus eigenlijk zóó weinig een tegenstelling tusschen den band, dien het kerkelijk leven aanlegt en de persoonlijke christelijke vrijheid, dat juist de eerste dient om de laatste zoo krachtig mogelijk te handhaven.

T. FERWERDA.

*) a. w. pag. 15.

Aanklacht tegen Ds. Van der Meulen.

Van meer dan één zijde vroeg men ons, waarom „De Reformatie” totnogtoe over de aanklacht, door Ds. Brussaard en Dr. Geelkerken tegen Ds. van der Meulen uitgebracht, zweeg.

Wij gaan niet in op de onderstellingen, welke daaromtrent werden geopperd.

Liever geven we dadelijk de reden op.

Ze is eenvoudig deze, dat men hier te doen heeft met een zaak, die in den kerkelijken weg behandeld zal worden.

De classis Hallum zal eerlang uitspraak moeten doen.

En is het in sommige landen gewoonte, dat een jury, als zij van de volledige gegevens kennis heeft genomen, gedurende de dagen van beraad in geen aanraking mag komen met de buitenwereld, bij een kerkelijke procedure voelen wij er veel voor, dat de pers de murens, die hebben te oordeelen, op geenerlei wijze beïnvloedt.

Het lijkt ons het meest geraden, dat de kerkelijke bladen in zulke gevallen zich het zwijgen opleggen.

Maar waar er nu al zooveel over geschreven is, willen wij ook ons oordeel niet terughouden. Alleen gelooven wij ons te moeten beperken tot het formeele der zaak.

En dan beginnen we met uit te spreken, dat wanneer een redacteur zich op eenigerlei wijze

te buitengaai, in den regel herstel moet worden gezocht in den journalistieken weg.

Lanceert men in de pers omtrent een onjuiste voorstelling, dan is het het aangewezen middel om daartegenover een stuk te publiceeren, dat de zaken poot recht te zetten.

Dat sluit echter niet in, dat op dien regel geen uitzonderingen kunnen worden toegelaten.

In hoever het onderhavige geval tot de uitzonderingen kan worden gerekend, staat niet aan ons te beslissen.

Dat moeten ten slotte Ds. Brussaard en Dr. Geelkerken uitmaken.

Een ander kan daarin moeilijk treden.

Zij zijn van oordeel, dat Ds. van der Meulen kwaad gerucht aangaande hen heeft verspreid.

En nu is het zeer wel mogelijk, dat zij de gevolgen, welke het woord van Ds. van der Meulen had, beter voelen dan iemand anders.

Daarbij kan ook de overweging hebben gegolden, dat tegenspraak in de pers niet altijd dat uitwerkt, wat men er van hoopt.

Zij kunnen hebben gevreesd, dat er van wat hun, naar zij meenen, werd toegedicht, toch altijd wat zou blijven hangen, ondanks de krachtigste logenstraffing in de bladen.

Is die onderstelling juist, dan ligt het voor de hand, dat zij naar een ander middel omzagen.

Niemand mag dan ook beweren, dat zij den kerkelijken weg niet mochten inslaan.

Op zichzelf stond hun dit vrij en kan er hun geen verwijt van worden gemaakt.

Alleen kan er twijfel rijzen, of deze wijze van handelen wel de beste is.

Wij gelooven, dat er nog wel een uitnemender weg ware te vinden.

Maar het zou op het oogenblik geen zin hebben daarover uit te weiden.

Slechts hopen wij, dat wat nu is geschied werkelijk uitzondering blijve.

Ging men er een regel van maken, dan ware het eind niet te overzien.

We zouden van het eene kerkelijke proces na het andere hooren.

Want helaas wordt door redacteurs weleens de voorzichtigheid uit het oog verloren en kunnen ook zij, die publiek besproken worden, niet altijd de overgevoeligheid meester worden.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Staat en Maatschappij.

II.

In de maatschappij leeft en werkt de mensch, door allerlei banden met zijn medemenschen verbonden.

Hoewel hij geschapen is naar het beeld Gods

leermeesteres, ons voorbeeld moest zijn, alsof de natuur het ware het goede en het schoone zou verbeelden, alsof de natuur God zou wezen, maar terug tot de natuur, tot een schouwen der werkelijkheid. Dat leert de Schrift in haar overweldigende realiteitszin, dat leeren ons de oude profeten, dat leert ons Christus. Werkelijkheidszin... natuur buiten en binnen ons kennen, waardeeren, beoordelen naar den maatstaf van Gods Woord en daarnaar leven.

De wetenschap, als het beschouwende leven heeft tot taak alleen het eerste, namelijk het weten, het kennen. En voor haar en met name voor de natuurwetenschap geldt wel in de eerste plaats de eisch: terug tot de natuur...

Wanneer men spreekt met eenvoudige menschen van het land en hen iets vertelt omtrent de moderne wetenschappelijke theoriën, bijv. omtrent het materialisme, dan voelt men aan hun onuitgesproken gedachte, aan bewustzijn van een volkomen klaar-bijelijkheid der onjuistheid van zulke beschouwingen, eerst recht, hoe de natuurwetenschap zich van de natuur heeft vervreemd.

Bij de oorzaken van dit ernstige verschijnsel zal ik niet te lang stilstaan. Schoolse methoden, verdoorde begripsformuleering, streven naar eenvoudige en alles verklarende hypothesen, zoeken naar het tooverwoord en de machtspreuk moge ertoe hebben bijgedragen, de diepste grond is de scheiding tusschen natuur als werkelijkheid en wetenschap als werkzaamheid, door het menscheijk denken over het wezen van onze kennis zelf voltrokken.

Het is, zooals een nog onbekend Duitsche schrijver, Peter Wust, het zoo treffend uitdrukt, de „erdrukkende Autorität Kants”, die elke gezonde ontwikkeling van natuur-kennen heeft verlamd, die ook een „Auferstehung der Metaphysik” onmogelijk heeft gemaakt.

Het menscheijk denken, buiten het geloof in de harmonie van denken en zijn om, heeft zijn eigen vormis geveld en is bezig het te voltrokken. Het heeft alleen uitgaande van den mensch geen wereld kunnen vinden, dan zijn eigen gewaarwordingen geen orde dan zijn bedachte, geen werkelijkheid, alleen schijn.

Wat Kant als dwingende gevolgtrekking in zijn scherpsinnig formulering: geen wijsbegeerte

en de eeuw in zijn hart is gelegd, is hij tengevolge van den val in zonde niet meer in staat het gebod der liefde te houden. Integendeel, van nature is hij geneigd God en zijn naaste te haaten.

Toch moet hij met anderen samenwerken. Vooral in onze tegenwoordige gecompliceerde maatschappij is hij voor de voorziening in zijn geestelijke en stoffelijke behoeften op anderen aangewezen.

In die samenwerking nu met anderen komen telkens botsingen voor en ontstaat er strijd. Het egoïsme speelt den mensch voortdurend parten.

En ware het niet zoo, dat in die maatschappelijke samenwerking de krachten der menschen volkomen gelijkwaardig waren, dan zou misschien een groote bron van conflicten gestopt zijn. Maar zoo is het niet. Integendeel: in aanleg, in neiging, in intellect, in wilskracht, in lichaamssterkte, ja in alles schier, is de eene mensch van den anderen onderscheiden.

Bovendien is in den loop der historie ook kunstmatig het onderscheid hoe langer hoe meer verscherpt. Bij de onderlinge ongelijkheid, die de menschen als 'ware van de geboorte af van elkander onderscheidt, komt nu bovendien nog het verschil van stand, van opleiding, van uiterlijke macht en aanzien.

Met het toenemen van de cultuur zijn de alzo ontstane tegenstellingen steeds meer verscherpt.

Nu is op zich zelf in het bestaan dier tegenstellingen niets verkeerd. Ook in een on-zondige wereld zoude, evengoed als in de wereld der engelen, tegenstellingen worden aangetroffen.

God mint de eenvormigheid nooit, ook niet onder de menschen.

Dat de een meer dan de ander heeft om te leiden en voor te lichten, te gebieden en gezag uit te oefenen, en de ander meer op het volgen is aangelegd, deert niet. Zelfs komt deze tegenstelling aan de samenwerking, die de voortbrenging van allerlei goederen ter voorziening in stoffelijke en geestelijke nooddrift beoogt, ten goede. In die samenwerking kunnen niet allen gelijk zijn. Er zijn uitdenkers en uitwerkers noodig.

Temeer, omdat de behoeften der menschen zoo gevarieerd zijn.

In de primitieve maatschappijen was dat anders. De voorziening in voedsel en drank, in kled en woning was toen het hoofddoel der samenwerking.

Maar in den loop der eeuwen zijn de behoeften der menschen verduizendvoudig. Zeker, geen mensch leeft er, of hij heeft nog spij en drank, kleding en behuizing noodig. Maar zelfs de voorziening daarin is zoo gansch anders geworden. Tusschen een koninklijk paleis of een monumentaal museum, en een rotswooning of plaggenhut bestaat een enorm onderscheid. Tusschen de schorten van goitenvellen, en de kostbare kledij van de mannen

maar wijsgeerig denken is de roeping van den wijsgeer, heeft zich herhaald op alle terreinen der moderne cultuur. Geen wetenschap, geen werkelijk bezit, geen weten, maar alleen wetenschappelijk werken zou de taak van den natuuronderzoeker zijn.

Het gevolg van deze opvatting bleef niet uit.

Doel van het leven en streven der onderzoekers werd „werken”, niet „kennen”, liefde voor het werk, niet liefde voor de natuur werd eisch.

Moet de wetenschap zich dus weer wenden tot de natuur en afwenden van de begripsconstructies, dan sluit dit tevens voor alles de taak in om geen natuurwetenschap van achter de schrijftafel te beoefenen.

Vooral in onze kringen moge dit wel worden overwogen, waar helaas maar al te veel werkelijkheidszin en werkelijkheidsstudie ontbreekt en het „bolwerk” van het Christendom, zooals een geestig spreker mij wel wil toestaan te herhalen, dreigt slechts „bolle-werk” te worden.

Men heeft maar al te vaak niet beseft, dat een overzicht over het terrein der feitelijke kennis niet verkregen wordt door op eigengemaakte vleugelen in een Ikarus-vlucht op te stijgen en zich zwellende trachten te houden boven de dingen. Maar het terrein der feiten heeft zelf natuurlijke verheffingen van waaruit een grooter of kleiner deel is te overzien. Deze hoogten moeten wij zoeken.

Maar ook bij deze bezigheid zullen wij ons aan een leiding moeten toevertrouwen. Immers al moge de voorstelling van een landschap een verklarend beeld zijn voor het gezamenlijke wetenschapsmateriaal, wij dienen toch niet te vergeten, dat het terrein der wetenschap, een geestelijke wereld, een globus intellectuelis is, voor de zintuigen niet direct waarneembaar en waardoorheen wij dus geen weg zullen vinden onder de leiding van ons zintuiglijk oog.

Zooals de wereldreiziger in het onbekende land niet zijn weg vindt, geleid door de wisselende dingen om hem heen, maar het oog gericht houdt op den onveranderlijken sterrenhemel ver boven en buiten hem of zich richt naar het kompas, dat hij met zich draagt, zoo dient ook de onderzoeker der globus intellectuelis zich te richten naar zijn leidster of naar het betrouwbaar kompas, dat hierop is gesteld.

F. J. J. B.